

Budapest elővárosai

Budapestnek ma 1,234.000 lakosa van. A vele közvetlenül szomszédos, sőt részben már vele össze is nőtt hat várossal együtt több mint másfél millió. Ezek közül az elővárosai közül csak Budafok fekszik a budai oldalon, a többi öt, még pedig Pestszenterzsébet, Kispest, Pestszentlőrinc, valamint Újpest és Rákospalota a pesti oldal városai. Ennek a hat városnak együttvéve 330.000 lakosa van. Körülbelül ugyanennyi a lakossági száma a környék további 40 községének összevéve. A hat előváros és ez a negyven község együttesen egészíti ki Budapestet Nagy-Budapestté.

Pestszenterzsébet

A hat előváros közül Pestszenterzsébet 77 000 lakosával ma már az országnak nagyságra kilencedik városa s így megelőzi a 73.000 lakosu öreg Pécs és 67.000 lelket számláló Kassa városát is. Csak 1951-re nyulik vissza a multja. Első telepesei sorokasári németek voltak. Ez a ma már ugyyszólván teljesen magyar község 1923-ban városi rangra emelkedett. Kezdetből fogva magán viselte iparosvárosi jellegének bélyegeit. Mint földhöz és helyhez kötött ipara jelenik meg az 1860-as években alapított gubacsi téglagyára; ebből az ipari magból fejlődött azután többretű gyáripari élete. Vas- és fémipara, továbbá textilipara, kerámia- és borbélyárta az első világháborút követő első gazdasági válság előtt jelentős külföldi piaccal is rendelkezett, így vasúti szerelvényeket még a Balkánra is szállított s kerámiáinak még a nyugati államokban is számottevő piacuk volt. Pestszenterzsébet tipikus munkás-, iparos-, kistisztviselő város, lakosai közül igen sokan Budapesten keresik meg kenyerüket s csak az olcsóbb megélhetés kedvéért laknak itt saját kis családi házukban. Pestszenterzsébet gazdasági életének sajátos színfoltja a Csepel-szigetre átvezető u. n. Gubacsi-híd alatt található konyhasójódós ásványvíze, amely 300 méter mély artézi kútból fakad. Gyógyfürdője jótékony hatású. Javallják csuszos bántalmak, izületi gyulladások, csonthártyagyulladások, köszvény, angolkór, borbaj, csontgümőkór, migrigduzzanatok s női bajok ellen. Vize szénsavval telítve, palackozva kerül forgalomba.

Kispest

A 65.000 lélekszámú Kispest még Pestszenterzsébetnél is fiatalabb, hiszen csak 1871-ben vált ki Szentlőrinc pusztja területéből. 1922 óta városi közigazgatása van. Kis területén annyira beépült, hogy az elővárosok közül ennek a városnak legnagyobb a népsűrűsége. Gyáripari település Kispest is, de itt jelentékeny a közlekedési alkalmazottak száma is. A város helyi energiájának folyománya a porcelán-, kőedény-, téglá-, cserép- és kályhagyára, valamint a homoktéglyagyár, amelyek a Wekerle-telep építkezését látta el a szükséges építőanyaggal. Ennek köszönhető, hogy Kispesten alig van vályogház. Számottevő azután gép- és textilipara, valamint Újpesthöz hasonlóan a butoripara, amely utóbbinak a mai világégés előtt nagy európai kivitele is volt. Kispest is valóságban Budapest munkás- és iparos külvárosa. Kereskedelmi életének fő úttere az Üllői-ut, amely a pesti Üllői-utnak folytatása s a pesti Calvin-térből kiindulva, nyílegyenes irányban, keresken 15 km hosszúságban fut Kispesten és Pestszentlőrincen keresztül egészen a vecsési határig. Feltűnő színfoltja Kispest városképének a Wekerle-telep sajátosan egyéni kettős hálórata, sakktableserű alaprajzával s egészen elkülönült életet élő munkáslakosságával.

Pestszentlőrinc

Pestszentlőrinc ősi multra tekint vissza, de mint város még egészen fiatal, mert csak 1936-ban lett megyei város ez a 42.000 lakost számláló településünk. Mátyás királynak kedvelt vadászterülete volt, s a község templomát minden alkalommal meg is látogatta. Pestszentlőrincre igen jellemző vonás, hogy lakosságának csak 10%-a bennszülött, s igen sokat szívt fel a fővárosból és Pest megyéből, még pedig kb. 20-20%-ot. További jellemző vonása, hogy viszonylag háromszor annyi östermelő lakója van, mint a szomszédos Kispesten és Pestszenterzsébetnek. A XIX. század közepén nagy tervű is voltak az akkori Szentlőrincpuszta új tulajdonosának, a Belga Banknak, mert külföldi mintára jobban jövedelmező tudományos gazdálkodást kezdett ezen a homokon, kisérlete azonban meddőnek bizonyult. Pestszentlőrinc gyáripari élete téglagyáraival indult meg, sőt téglából még Ausztriába és Csehszlovákiába is szállítottak. Igen jó hírű a külföldre is szállító textilipara, a keskenyvágányú vasutak gyára, a Nemzetközi Vasúti Hálókocsi Társaság kocsijavító telepe, végül a faipara. Eredetileg az egész telep nyaralótelepnek indult. Ma is megéreződik még ez a város képén.

Újpest

A két északpesti előváros közül Újpest életutja csak 1840-ben indult meg, 1907-ben emelkedett városi rangra.

1920-ig Újpesten volt az elővárosok közül a legtöbb lakosa, ma azonban 73.000 lélekszámmal már Pestszenterzsébet mögött marad. A főtí uradalomhoz tartozott Káposztásmegyeri pusztából szakították ki ezt az egykori szőlőtermelő Újmeget, amelynek Budafokkal együtt sajátos vonása, hogy a többi elővároshoz viszonyítva aránylag nagy a bennszülötteinek száma (Újpesten 26%, Budafokon 36.4%), s ezért szerényebb ütemű is a fejlődésük. Újpest valamennyi elővárosunk közül a legnagyobb iparosváros, lakosságának csaknem kétharmad része iparból él. Ipari életének csirája az a talpbőrgyár, amelyből azután Budapest nagy huszfogyasztása révén a mai nagy bőripára fejlődött. Közismert továbbá a kivitelre is dolgozó butoripara, valamint a hajógyár, s ezek mellett figyelmet érdemelnek még a nagy munkáslétszámot foglalkoztató egyéb üzemei sorából az elektrotechnikai, vegyeszeti és textilgyárak. Külön színfoltja Újpest gyáripari képének a székesfőváros tulajdonában lévő káposztásmegyeri vízművek.

Rákospalota

A régi kis református magyar községből kialakult Rákospalota, 1923 óta város. Egykori 45 négyzetkilométer nagyságu területéből vált ki Újpest, majd a Széchenyi-telep, amely azután, mint önálló község, a Pestúj hely nevet vette föl, úgyhogy a mai 49.000 lakosu Rákospalotának már csak kerekén 266 négyzetkilométer a területe. De még így is valamennyi előváros közül Rákospalota határa a legnagyobb. Népsűrűsége épp ezért a legkisebb. Még igen nagy területek beépítetlenek. Igazi magyar város már régóta, hiszen már 1880-ban 90 százalék a magyarsága, ma pedig 98 százalék. Rákospalota gazdasági életében a termőföldben rejlő helyi energia, valamint a megyeri rév helyzeti energiája játszottak nagyon sokáig szerepet s csak az utóbbi időkben vált iparosvárosi jellegűvé. Még a századforduló körül is tejjel és zöldségfélékkel vett részt a fővárosi piac ellátásában s mai tisztviselőmunkás települési jellege ellenére is szerepet játszik életében a földművelés. A város területének háromnegyed része szántóföld és a lakosságának 3.3 százaléka ma is östermelő. A gyári munkások mellélfoglalkozás-ként kertészkednek. A szántóföldek negyedrészből veteményes kert lett. A palotai paradicsom, borsó és uborka kedvelt cikkei a pesti piacnak, sőt a multban a híres savanyított zrnaimi uborka egy része is innen került ki. Háziparként üzött kézimunka- és himzőipara mellett tekintélyes gyárak is vannak: olaj-, szálm-, textil-, kötélgyára. Sok munkást foglalkoztat a MÁV istvántelki főműhelye.

Budafok

Az 1926-ban városi rangra emelkedett Budafok is, miként Pestszentlőrinc és Rákospalota, árpádkori multra hivatkozhatik s már ekkor is virágzó borkultúrája volt. A budai oldalnak ez az egyetlen elővárosa valamennyi között a legkisebb, mindössze 24.000 ember lakja. A török uralom után németeket telepítettek ide. Ma már 93 százalék a magyarsága. A török uralom utáni Promontoriumon ujjaéledt római kori, árpádkorbeli és törökkori szőlőkultúra csak a mult század nyolcvanas éveinek végén bekövetkezett katasztrófális fioxeracsapással szűnt meg s ekkor lépett helyébe a mai borkereskedelem, konyak- és pezsgőgyártás, amelyet elősegített a mészkőbe vajt, 24 km. hosszúságban elnyúló pincehálózat. Csak Trianon bénította meg a borkereskedelmét, de ugyanígyra, hogy már csak az állami borpincészet működik. A borpincék nagy része ma vagy üresen áll, vagy pedig gombatermelésre tért át. Tehát Budafok is ma már inkább iparosváros s gyárak sorában a csiszolószerszám-, nyomdafesték-, zománcedény- és gyufagyára még régebbi keletű, viszont a lenszővő-, vaita-, kartonlemez- és szigetelőlemezyára a megszállott területekről menekült ide. A főváros élelmérésében őszibarackkal, zöldséggel és baromfival vesz részt. Őszibarackból kivitele van, sőt mint a Budavidék déli részének híres őszibarackforgalmi központja még nagyobb jövőnek is nézhet elébe. Budafok városképére jellemzők a mészkőbe vajt barlanglakások s csak az ujabban alapított kislakástelep igyekszik eltüntetni ezt a régi város színfoltot. A város kereskedelmi életének góca ma a Duna keskeny sik-sága s itt a Városház-téren és környékén lüktet a város szíve.

*

Budapest elővárosainak élete tehát ma már egészen a főváros függvénye s ezért vetődött föl Nagy-Budapest közigazgatási terve is, amely azonban, ha nem valósul is meg, nem változtat semmit ezeknek a városoknak gazdasági életmegnyilvánulásán. Pestszenterzsébet, Kispest, Pestszentlőrinc, Újpest Rákospalota és Budafok így is minden idegszálakkal a fővároshoz vannak fűzve s kívánatos lenne, ha az önellátás nehéz gondjában segítségére lennének a fővárosnak.

Dr. Haltenberger Mihály,